

Ādolfs ALUNĀNS

Ādolfs Pēteris Jūlijs Alunāns
1848—1912

Aktieris, režisors, dramaturgs, latviešu teātra un dramaturģijas pamatlicējs

Latvieši sevi uzskata par teātra nāciju, vismaz dažas reizes gadā katrs sevi cienošs latvietis dodas uz teātri. 19. gadsimta beigās, kad vēl nebija ne kino, ne televīzijas, latvietis uz izrādi devās ne tikai jūsmot par lugas labo valodu un spraigo sižetu, aktiera meistarību un režisora talantu, bet arī iegūt jaunu informāciju, jaunas izjūtas un pasaules skatījumu. Tas bija gandrīz vai teātra kulta, kad vai visi reizi bija kāpuši uz pilsētas vai pagasta teātra skatuves, tur tēlojuši biežāk laicīgās, retāk garīgās, biežāk komiskās, retāk — dramatiskās izrādēs. Un tie, kas uz skatuves paši nebija tikuši, vismaz izlikās, ka īpaši mīļa viņiem ir telpa aiz kulisēm, kur ziedi nododami primadonnai un cienījamam režisoram. Visam šim latviešu teatromānijas juceklim pamatus lika Ādolfs Alunāns — pirmais latviešu profesionālais aktieris, režisors, teātra organizators, dramaturgs, kupletists un publicists, jau savas dzīves laikā godāts par "latviešu teātra tēvu". Teātra uzplaukums turpinājās turpat vai gadsimtu un īsti nav pārgājis pat 21. gadsimta sākumā, kaut arī pašlaik kino, video, televīzijas šovos tiek ieguldīti daudz lielāki līdzekļi.

Latviešu teātra tēvs Ādolfs Alunāns (pilnā vārdā Ādolfs Pēteris Jūlijs Alunāns) dzimis 1848. gada 11. oktobrī Jelgavā. Mācījies Jelgavas vācu ģimnāzijā, un tieši vācu vidē iepazinis un iemīlējies teātri. Kā aktieris Ādolfs Alunāns pirmoreiz uzstājies Tērbatas vācu teātri, darbojies uz vācu teātru skatuves arī Rēvelē un Pēterburgā (1866—1870).

Ādolfa Alunāna interese par teātri bija neizsmeļama, viņš alka iestudēt labas lugas, strādāt ar labiem aktieriem, par kādu uzskatīja arī sevi. Labi pārzinādams krievu un vācu dramaturģiju, viņš saprata, cik plāns un nabadzīgs šajā laikā bija latviešu oriģināllugu un tulkojumu apcirknis. Ādolfa Alunāna raksts "Kāds vārds par teāteri", kas 1869. gadā publicēts laikrakstā "Baltijas Vēstnesis", ir pirmā teorētiskā apcere par teātri latviešu valodā.

1869. gadā par godu Rīgas Latviešu biedrības ēkas pamatākmenis iesvētīšanai Ādolfs Alunāns uzveda savu viencēlienu "Paša audzināts", kas ir pirmā iestudētā latviešu oriģinālluga. 19. gadsimta 70. un 80. gados Ā. Alunāns dzīvoja Rīgā. Tas bija laiks, kad latviskums ieguva skaidras aprises, latvieši sāka sevi apzināties kā nāciju ar savu kultūru, valodu un folkloru. Tas bija laiks, kad latvieši 1873. gadā sanāca uz saviem I vispārīgajiem dziesmu svētkiem. Latvīsko pasākumu priekšgalā bija Rīgas Latviešu biedrība, ko vadīja Frīdrihs Grosvalds, Jānis Baumanis un citi augstas skolas beiguši latvieši.

Rīgas Latviešu biedrības teātri no 1870. līdz 1885. gadam vadīja Ā. Alunāns, kas tur izveidoja pirmo patstāvīgo latviešu aktieru trupu. Viņš tulkoja un lokalizēja vācu tekstus, sacerēja un dziedāja kuplejas, 1872. gadā Ā. Alunāna režijā izrādīja viņa paša sarakstīto pirmo latviešu opereti "Mucenieks un muceniece". Teātra vajadzībām Ā. Alunāns sarakstījis daudz asprātīgu un jautru lugu, to vidū

"Baģāta brūte" (1874), "Džons Neilands" (1881), pirmās latviešu lugas bērniem "Skolotāja tupeles" (1875), "Mucā audzis" (1882), "Brencis un Žvingulis Austrālijā" (1883). Visi Ā. Alunāna dramatiskie sacerējumi paredzēti tieši skatuvei, tie sarakstīti, domājot par publikas prasībām un aktieru spējām.

Ādolfs Alunāns bija sava tēvabrāļa jaunlatvieša Jura Alunāna domubiedrs un sekotājs, viņš uzskatīja, ka latviešu tautai vispirms vajadzīga izglītība, gara gaisma un inteliģence. Bet vēl no sava tēvoča Ā. Alunāns bija mantojis interesi par labu un skaidru latviešu valodu, tādēļ viņa lugās ne tikai plaši ienāca Jura Alunāna radītie jaunvārdi, bet daudzus radīja arī pats Ā. Alunāns. Meistars uzskatījis, ka lugām jābūt viegliem teikumiem būvētām un labi saprotamām. Latvieši, kas kāri skatījās Alunāna lugas, pārņēma arī viņa izteiksmes līdzekļus, īpaši humoristiskos izteikumus, tādēļ var uzskatīt, ka Alunānam ir liela nozīme latviešu sarunvalodas izkopšanā. Turklāt viņa lugās tika nesaudzīgi izsmieta kārkluvācietība, un tas bija stimulējis latviešiem runāt skaidrā, labā latviešu valodā. Teodors Zeiferts rakstīja: "Tiem ideāliem, kas sabiedrības centieniem piešķīra augstāku vērtību, Alunāns deva veidu uz skatuves un literatūrā. Viņu aizņem nacionāla doma; tās apgarots, viņš rada savus labākos dramatiskos darbus."

1885. gadā nesaskaņu dēļ Ādolfs Alunāns aizgāja no Rīgas Latviešu biedrības teātra un 1896. gadā izveidoja un līdz 1904. gadam vadīja savu teātri Jelgavā, kurš tā arī tika saukts par Alunāna teātri. Šajā laikā Ā. Alunāns radīja jaunus lugas, ko ar panākumiem iestudēja citi latviešu teātri, — "Lielpils pagasta vecākie", "Kas tie tādi, kas dziedāja" (abas 1888), "Seši mazi bundzenieki" (1889), "Visi mani radi raud" (1891), "Draudzes bazārs" (1911). Ā. Alunāns pavisam uzrakstījis 22 oriģināllugas, daudzas lugas tulkojis un lokalizējis.

Laikrakstos "Mājas Viesis", "Baltijas Vēstnesis", žurnālā "Rota" u.c. Ādolfs Alunāns publicēja humoristiskus un satīriskus sacerējumus dzejā un prozā, kā arī piedalījās polemikās par teātra un mūzikas jautājumiem. Humoristiskie un satīriskie Ā. Alunāna darbi apkopoti izdevumos "Nātras" (1880), "Liksmības avots" (1889), "Dunduri" (1906). Kopumā Ā. Alunāns sarakstījis apmēram 400 satīrisku un humoristisku dzejoļu, apmēram 1000 rakstu par teātri. Grāmatās iznākuši kultūras mantojumam vērtīgi apcerējumi "Ievērojami latvieši" (1887—1890), "Jura Alunāna dzīve" (1910), "Atmiņas par latviešu teātra izcelšanos" (1924), kā arī citas grāmatas par teātri. Ādolfs Alunāns bijis čakls un veiksmīgs izdevējs. Viņa popularitāti vairoja arī viņa no 1892. līdz 1912. gadam sastādītais "Zobgala kalendārs".

Ādolfs Alunāns miris 1912. gada 5. jūlijā Jelgavā, apbedīts Jelgavas Jāņa kapos (tagad Alunāna parks), kur 1913. gadā uzstādīts B. Dzeņa veidotais kapa piemineklis. 1968. gadā Ādolfa Alunāna dzīvesvietā Jelgavā, Filozofu ielā 3, iekārtots viņa memoriālais muzejs.

1868. gadā jauns aktieris. Ādolfs Alunāns spēlēja Tērbatas vācu teātri, vēlāk — Rēveles un Pēterburgas vācu teātros

Latviešu teātra tēvs 1910. gadā. Ādolfs Alunāns sarakstījis apmēram 1000 rakstu par teātri, "Atmiņas par latviešu teātra izcelšanos", grāmatas par teātri

Jelgavas teātra režisors 1904. gadā. Teātris tika saukts par Alunāna teātri. Ādolfa Alunāna vārdu vēl joprojām nes Jelgavas Tautas teātris

Pēdējā dzīvesvieta. Ādolfs Alunāns mūža pēdējos gadus (1910—1912) pavadīja Jelgavā, namā Filozofu ielā 3, kur 1968. gadā atvērta viņa memoriālais muzejs

Pie tēva nama. Ādolfa Alunāna meitas 1914. gadā

Dramaturgs. Ādolfs Alunāns pavisam sarakstījis 22 oriģināllugas, daudzas lugas tulkojis un lokalizējis. Attēls: Ā. Alunāna rakstāmgalds

Pie latviešu teātra tēva kapa 1932. gadā. Kapos Ādolfa Alunāna 20. nāves gadadienā viņa meitas Valeska (svitrainā kleitā), Emīlija (melnā mētelī), Paula (vidū)

Ādolfa Alunāna lugas — vienmēr uz latviešu teātra skatuves. Lugas "Seši mazi bundzenieki" iestudējums Valmieras Drāmas teātri 1955. gadā. Režisors Pēteris Lūcis

Rīgas Latviešu biedrības teātra režisors 1880. gadā. Rīgas Latviešu biedrības teātri no 1870. līdz 1885. gadam vadīja Ādolfs Alunāns, viņš izveidoja pirmo patstāvīgo latviešu aktieru trupu

"Teātris ir spogulis, kurā mēs paši savus labus un nelabus darbus, savas prieka, kā bēdu dienas, ar vārdu sakot, savu dzīvošanu redzam." (Ā. Alunāns).